

ROZDZIAŁ 3

Współczesny wymiar rosyjskiego myślenia geopolitycznego

3.1. Triada doktrynalna – eurazjanizm, okcydentalizm, izolacjonizm

Obok tradycji bizantyńskiej fundamentalnym nurtem intelektualnym współczesnej ideologii imperialnej, bazującym na doktrynach geopolitycznych, jest eurazjatyzm. Jego najważniejsi twórcy to: Piotr Sawicki (1895–1968), Mikołaj Trubieckoj (1890–1938), Piotr Suwczyński (1892–1985), Mikołaj Aleksiejew (1857–1918), Gienadij Wiernadski (1888–1973), Georgij Florowski (1893–1979) czy Lew Karsawin (1892–1952). Ponadto za najważniejszych prekursorów można uznać Mikołaja Danilewskiego (1822–1885) i Władimira Łamańskiego (1833–1914)¹. Symboliczną datą narodzin tej ideologii jest rok 1921, kiedy to w Sofii ukazała się praca *W walce za eurazjatyzm* autorstwa Sawickiego, Suwczyńskiego, Florowskiego i Trubieckoj².

¹ R. Potocki, J. Potocka, *Eurazjatyzm*, w: *Encyklopedia Białych Plam*, t. 6, Radom 2001, s. 308–312.

² L. Sykulski, *Rola paradygmatu geopolitycznego*, s. 149–150. O eurazjatyzmie zob. np.: M. Zdziechowski, *Eurazjatyzm rosyjski*, w: idem, *Wybór pism*, Kraków 1993, s. 385–403; M. Uzdowski, *Eurazjanizm. Nowa idea w rosyjskim ruchu przeciwkomunistycznym*, Warszawa 1928; L. Suchanek, *Parias i Heros. Twórczość Eduarda Limonowa*, Kraków 2001; idem, „Strażnik przestrzeni euroazjańskich”. O publicystyce Eduarda

Eurazjanizm prezentuje spójną wizję rozwoju rosyjskiego ośrodka siły jako imperium eurazjatyckiego i filar jednej z dwóch podstawowych cywilizacji w dziejach: cywilizacji Łądu. Jego rozwój w klasycznej formie przerwało dojście do władzy bolszewików i walka z „białą” opozycją, prowadzona także poza granicami ZSRS. Odrodzenie myśli eurazjańskiej następowało powoli od końca lat 80. XX w., początkowo wśród zwolenników ideologii nacjonal-bolszewickiej (tzw. nacbole).

Rozwój neoeurazjanizmu możemy podzielić na trzy etapy. Pierwszy etap – od połowy lat 80. XX w. do 1993 r. – obejmuje odrodzenie ideologii, pierwsze publikacje i wreszcie pierwszą próbę wejścia do bieżącej polityki. Był to najpierw czas pojawienia się ideologii eurazjańskiej w luźnych grupkach konserwatystów rosyjskich oraz okres pierwszych publikacji w 1989 r. w czasopiśmie „Sowietskaja Literatura”. Wówczas neoeurazjaniści koncentrowali się przede wszystkim na analizie dorobku zachodnich tradycjonalistów (Guenona, Steuckersa, Evoli itd.), a także klasyków geopolityki (Mackindera, Mahana, Haushofera itd.). W latach 1991–1993 zwolennicy neoeurazjanizmu podjęli próbę (ostatecznie nieudaną) syntezy swojej ideologii ze środowiskami nacjonalistycznymi, tzw. opozycji czerwono-brunatnej.

Drugi etap, 1993–2000, był okresem tworzenia teoretycznych podstaw ruchu i udanego zbliżenia się w charakterze eksperckim do głównych środowisk politycznych. To wówczas pojawiają się takie prace Dugina jak *Misteria Jewrazji* czy *Osnovy geopolitiki*. To także czas wielu publikacji klasyków geopolityki. Dugin i jego zwolennicy doradzają deputowanym do Dumy Państwowej i jej przewodniczącemu, zaczynają być obecni w telewizji, radiu (m.in. 101 FM, „Wolna Rosja”), prasie i internecie (przede wszystkim strona stowarzyszenia i wydawnictwa Arctogeia: www.artco.ru). Jest również czas, kiedy najważniejsze ośrodki władzy przejmują elementy języka i metodologii geopolitycznej stworzonej w środowisku

Limonowa, „Slavia Orientalis” 1995, nr 1, s. 133–144; A. Andrusiewicz, *Mit Rosji. Studia z dziejów i filozofii rosyjskich elit*, t. 1–2, Rzeszów 1994; H. Kowalska, *Euroazjanizm a literatura staroruska*, w: R. Łuźny (red.), *Literatura rosyjska i jej kulturowe konteksty*, Wrocław 1990; I. Massaka, *Eurazjatyzm*, s. 55–69; P. Eberhardt, *Rosyjski eurazjatyzm*, s. 174–180.

neoeurazjanistów. Wydaje się, że punktem zwrotnym była interwencja NATO w Jugosławii. Wówczas język i argumentacja geopolityczna na dobre zadomowiły się w środowisku analityków kremlofskich. Z klucza geopolitycznego komentowali oni takie wydarzenia jak tzw. Pętla Primakowa. Okres ten kończy poparcie Władimira Putina w wyborach prezydenckich³.

Trzeci etap – od roku 2001 do dziś – jest próbą poszerzenia przez ruch neoeurazjański swojej oferty geopolitycznej zarówno w Rosji, jak i poza jej granicami. W założeniu Międzynarodowego Ruchu Eurazjańskiego (Международное Евразийское движение) brali udział nie tylko przedstawiciele aż 20 regionów Federacji Rosyjskiej, a także delegaci 22 państw. W skład władz ruchu weszli wysocy urzędnicy państwowi, m.in. Aleksander Sokołow (minister kultury Federacji Rosyjskiej), Wiktor Kałużny (wówczas rosyjski wiceminister spraw zagranicznych FR), Aleksej Żafiarow (szef departamentu ds. partii i stowarzyszeń Ministerstwa Sprawiedliwości FR) czy Michał Margiełow (szef komitetu Rady FR ds. międzynarodowych)⁴.

W każdym z okresów rozwoju ideologii neoeurazjańskiej mamy do czynienia z silnym rozwojem badań naukowych w zakresie geopolityki, które są w dużej mierze zbieżne z zakresem zainteresowań neoeurazjanistów i stanowią swoistą „naukową legitymizację” najważniejszych postulatów polityki międzynarodowej ruchu⁵.

³ Por. I. Kobińska, *Pętla Primakowa, wpływ kryzysu kosowskiego na politykę zagraniczną Rosji*, w: A. Magdziak-Miszewska (red.), *Świat po Kosowie*, Warszawa 2000; Љ. Миличић, *Владимир Путин: моја битка за Косово*, Београд 2007.

⁴ <http://evrazia.info/> [dostęp: 16.12.2017]; http://www.anticomprat.ru/dugin/med_spr.html [dostęp: 17.12.2017].

⁵ Zob. pr.: Э.А. Поздняков (red.), *Геополитика: теория и практика*, Москва 1993; В.В. Разуваев, *Геополитика постсоветского пространства*, Москва 1993; Э.А. Поздняков, *Геополитика*, Москва 1995; Т.В. Андрианова, *Геополитические теории XX в.*, Москва 1996; К.С. Гаджиев, *Введение в геополитику*, Москва 1997; idem, *Геополитика*, Москва 1997; В.В. Карпов, *Геополитика*, Санкт-Петербург 1999; Т.А. Михайлов, *Эволюция геополитических идей*, Москва 1999; Н.А. Нартов, *Геополитика*, Москва 1999; Ю.В. Тихонравов, *Геополитика*, Москва 2000; И.В. Алексеева, Е.И. Зеленов, В.И. Якунин, *Геополитика России. Между Востоком и Западом*, Санкт-Петербург 2001; В.А. Колосов, Н.С. Мироненко, *Геополитика и политическая география*, Москва 2001; А.А. Городилов, С.Д. Козлов, *Геополитика*, Калининград 2003.